

2739

2740

2741

2742

2743

2744

26

26
HV-30

288
188

2010

5013

my 28

2072

75

Printed in Turkey

24

UNIVERSITY OF TORONTO

LIBRARY

ՀՐԱԻԷՐ

Մ Ի Ո Ւ Թ Ե Ը Ն

Ն Ա Մ Ա Ն

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

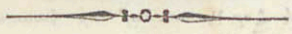
1869

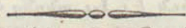
231.6 *mf*

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Մ Ի Ո Ւ Թ Ե Ը Ն

Ն Ա Մ Ա Կ Ա

Տրված է Տ. Վրեժնիկովի Գրքատանին

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

1869

23030

Յիսուս կաղաչէ Հօր Աստուծոյ՝ որ հաստատ պահէ իր
առաքեալները միութեան և ճշմարտութեան մէջ՝ ըսելով՝
ու՛ր Ս. Հայր՝ քու անունովդ պահէ անոնք՝ որ դուն ինձ
տուիր: Որպէս զի մէկ ըլլան, ինտոր որ մենք մէկ ենք:
Սրբէ անոնք քու ճշմարտութիւնովդ, քանզի քու
խօսքդ ճշմարտութիւն է: Եւ անոնց համար ես իմ անձս
կը սրբեմ, որ իրենք ալ ճշմարտութիւնով սրբուած ըլ-
լան: Որ ամէնն ալ մէկ ըլլան. ինտոր որ դուն՝ ու՛ր Հայր,
իմ մէջս, ու ես քու մէջդ՝ որ անոնք ալ մեր մէջը մէկ
ըլլան: Որպէս զի աշխարհս հաւատայ՝ թէ դուն խրկեցիր
զիս: Յու՛ր յի:

2287
40

ՆԱՄԱԿ ՄԻՐՈՅ

ԱՌ ԼՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՅ ՈՂՋԱՄՏԱՅ

Ընկերորդ կը համարիմ յիշեցնել ձեզ թէ մենք սկիզբէն այս ժողովուրդին հովիւներէն կամ Հայրերէն մէկը սեպուած ենք . որչափ ալ մեր կամքին և հաճութեանը դէմ եղած ըլլայ այդ կոչումը կամ անունը մեր վրայ կրելու , ուստի ՚ի հարկէ ստիպեալ պարտք սեպեցի այս անգամ այս ծերութեան հասակիս մէջ սիրայորդոր նամակագրութեամբ ձեր տեսութիւնը վայելել . որպէս զի այնուգէթ կարողանամ թէ ձեր առ ըստուած և առ ընկերն ունեցած պարտականութիւնը ձեզ յիշեցնել և թէ իմ առ ձեզ ընեցած պարտքս ըստ կարի վճարել :

Արովհետև մեր ամենուն խորհուրդն ու գիտաւորութիւնը առաջադրութեամբ բուն իսկ քարեկարգութիւնն էր . որուն գործադրութեանը ու յառաջադիմութեանը աջակցելու և միաբանութեամբ ջանասիրելու համար այսօր կը համարձակիմ խոնարհաբար հրաւիրել ձեր սիրելութիւնը , քաջայոյս և վստահ

ըլլալով թէ անշուշտ պիտի բարեհաճիք յանուն մարդկութեան ձեր ազգակցաց բարեւաւութեանը համար հոգածել և ազգասիրաբար բարեկարգութեան գործը յառաջ տանելու և իր նպատակին հասցնելու փոյթ և ջանք չի խնայել ՚ի շինութիւն շայաստանեայցս Ղուսաւորչական Ս. Նկեղեցւոյ և ՚ի փառս միակ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :

Սիրելիք , դուք արդէն գիտէք թէ մեր ազգին մէջ բարեկարգութեան գալափարը նոր չէ , վասնզի մեր նախնեաց գրուածքներուն անգամ եթէ ուշադիր ըլլաք , պիտի տեսնէք թէ ձենէ առաջ որչափ փափաքողներ եղած են ազգային եկեղեցւոյն վերանորոգութեան և շատ բարեսէր անձինք ալ ժամանակ ժամանակ երևան ելլելով անկարգութեան և զեղծմանց դէմ բողոքած են :

Դեռ մօտ ատեններս մեր ճանօթներէն շատերը գիտենք , որոնք բարեկարգութեան համար քանի՞ տառապանք և նեղութիւն , արտոր և հալածանք կրելով յետին թշուառութեան մէջ կնքեցին իրենց այս առօրեայ կեանքը :

Թողունք յիշել հոս Պօլսոյ քարոզիչներէն Վրիգոր վարդապետը , Նրուսաղեմի Միաբաններէն Ազնէհիրցի Յակոբ և Նյխպցի Վիոնէսիոս Աբբեպիսկոպոսները իրենց ընկեր-

ներսով, Նշմիածնայ միաբաններէն Շահնա-
վարեան կարաստ վարդապետը, Սամաթիոյ
քահանաներէն Տիպաճը օլլու անուն Լա-
գերէցը • Սիսի Միաբաններէն Յօհաննես
վարդապետը • որ այս վերջինը բաւական հա-
լածանք կրելէն յետոյ մառաշ քրիստոնէի
մը տուն պատասպարուելով կ'սկսի ժամագոր-
ծութեան արհեստով իր օրական պարենը հայ-
թայթել :

Չենք ուզեր զանց ընել հոս նաև Պալատ-
ցի Վէորդ, Խիւտավէրտի, Փէշտիմալճի
Գրիգոր, Հափրաստճեան միաչեան, Գիղի-
գա Պօղոս, Լնթապցի Սուրատ, Լսլանեան
Թագաւոր գիտնական և հռչակաւոր վարժա-
պետները, որոնք Հայաստանեայց եկեղեցւոյ
պատուոյ և իրաւանց և նորին Լուսաբեւական
կարգաց և կանոնաց նախանձախնդիր ըլլալով
Պապական և Յունական նախապաշար մտը-
րութեանց դէմ բողոքելնին շատերուն յայտ-
նի է • և թէոր մանրամասն որոնելու ըլլանք
տակաւին շատերը պիտի գտնենք զոհուած յա-
նուն մարդկութեան բռնակալ իշխանութեան
ձեռքով :

Գուք ինքնին կրվկայէք՝ որք ցանկ կայիք
ի փորձութիւնս իմ թէ որչափ հալածանք և
աքսորներ կրեցի և միթէ՞ դուք զուրկ մնացիք
ատկէ քաւ լիցի բայց վերջապէս նախախնա-

մութիւնը գոնէ փոքր 'ի շատէ ձեր ջանքը պը-
սակեց բռնակալին դերութենէն ազատելով
ազգապետութեան միջոցաւ :

Մեր դժգոհութիւնը ու բողոքը չէթէ մեր
բնիկ ազգային եկեղեցիին քաւ երբէք , այլ
նորա մէջ սարդած Մ. Ետարանի ոգւոյն և
սկզբանց հակառակ իշխանական բռնութեան
և անոր միջոցաւ մուտ գտած միջնադարեան
մոլորութեան գէմ էր . վասն զի շատերուն
գիտցածն է նախ թէ մերս Հայաստանեայց
Վուսաւորչական Ս. եկեղեցին իր քրիստոնէա-
կան հաւատոյ վարդապետութիւնը Սրբազան
Մ. Առաքեալներէն և սուրբ Վուսաւորիչէն ըն-
դունած օրէն հետէ , նոյնը մինչև յայսօր պա-
հած է Ս. Ետարանին հոգենորոգ վարդա-
պետութեանը համաձայն . որոնք Վուսաւոր-
չեան հանգանակին մէջ ամփոփուած են , զորս
մի առ մի յիշել հոս աւելորդ կը սեպեմ :

Նրկրորդ դեռ այսօր ամէն Հայ անհատ
կը վկայէ թէ Հայաստանեայց Վուսաւորչա-
կան եկեղեցին միմիայն երեք Տիեզերական ժո-
ղովները կը ճանչնայ հոգեգումար Ս. Ժողով .
այն է՝ Նիկիոյ , Նիեսոսի և Կոստանդնուպօլ-
սոյ . իսկ ուրիշ ժողով ըսուածները . որոնք
երկնայինը՝ երկրայինին հետ շփոթեցին . զեղ-
ծում , ատելութիւն , հերձուած և բաժանում
չգելով և միմիայն Մեծհանուր և Մ. Առաքեալ

կան եկեղեցւոյ ճշմարիտ գլխոյն Քրիստոսի
հետ միացած և Վետարանին իրաւասու-
թեանը ներքե Ս. սիրոյն ուխտովը կապուած
քրիստոնէական մարմինը մաս մաս կտրատե-
լով նախատինք բերին եկեղեցւոյն, անանկ
ժողովները բոլորովին հերքած է և կը հերքէ :

Այստմութիւնն ու ազգային իսկ մատենա-
գրութիւնները կը ցցնեն թէ մեր Հայոց եկե-
ղեցին ՚ի սկզբան մեծ զգուշութեամբ վարուե-
ցաւ և երկար ատեն դիմադրեց Ս. գրոց հա-
կառակող անիրաւ վճիռներուն և սուտ վար-
դապետութեանց և տիրապետական իշխանու-
թեան դէմ, սակայն յետոյ մեր հոգւոյ թըշ-
նամին ամէն հնարք և խորամանկութիւն բա-
նեցնելով կարողացաւ վերջապէս գաղտագողի
իր չար որոմը բարի սերման մէջ խառնելու :

Վանդի յունական և պապական բռնու-
թիւնը մասնաւորաբար մեր ազգին ետեւէն
այնքան ինկաւ մինչև յաջողեցաւ իր լարած
որոգայթին մէջ գլորել և անոր փառքը հիմն
՚ի վեր տապալել, և այստմութիւնն անգամ կը
վկայէ թէ երբ մեր ազգային ուսումնարան-
ներն ու որբանոցները անապատանալով և ի-
րենց բուն նպատակէն շեղելով օտար գա-
ղափարի սկսան ծառայել, անատեն տգիտու-
թիւնը համաճարակ ծաւալեցաւ և անմիաբա-
նութիւնը տիրեց և չգէտք յառաջ գալով

Թուլամորթ, վատ և շահամօլ պապամօլ և յունամօլ անձանց միջոցաւ մուտ գտաւ Հայոց եկեղեցւոյն մէջ օտար վարդապետութիւններն ու եղծումները. որոնք հաւատքը շփոթեցին, սէրը Թուլացուցին, բարոյական ազնիւ զգացումը տկարացուցին. արթնութիւնը Թմրեցուցին, և միութիւնը և վարքն ու բարքը կերպարանափոխ ըրին և վերջապէս մեծ հարուած մը տալով ազգին աւելի Թըշուառութեանը պատճառ եղան :

Այս այսու ամենայնիւ գոհ ըլլամք 'Աստուածապաշտական աղօթքները, երգերն ու մաղթանքները և բարի սովորութիւնները գրով աւանդուած կան և կը մնան մինչև ցայսօր Տիրօշ ուղորմութիւնով, և թէ որ ողջամիտ և բարեսէր անձինք կուզեն իմանալ և անոնց մէջ սարգած եղծումները տեսնել, կը համարձակիմ ըսել թէ առանց Ս. գրոց առաջնորդութեան կրնան հասկնալ և մեզի հետ բարեկարգութիւն գոչել այդ մասին ալ :

Հնագիտաց պարզապէս յայտնի է թէ շատ դարերէ հետէ բարեկարգութիւն կանչողներուն դէմ կղերին յարուցած հալածանաց պատճառաւ Հայոց մեծ մասը իր կրօնքն ու ազգութիւնը կորսնցուց. նա մանաւանդ Թորոգութեանք, Արշակունիք, Վրչառունիք,

Պալհաւունիք, ևն ևն. որոնք Ուրբինեանց
ատեն 16,000,000 կը կազմէին և եղծմանց ու
անկարգութեանց դէմ բողոքելովն քաւա-
կան հալածանք կրելէն զինի օտար ազգաց
մէջ խառնուելով և շատերն ալ վրանաբնակ
ըլլալով օտարացան իսպառ. որոնք այսօր
Թիւրքմէն, Ավշար, Տըշվան, ևն կը կոչուին.
Իսկ ազգին հարուստ ու ազնուական մասը Աւ-
րոպա գաղթելով Վերմանիա եւ Խտալիա լե-
ցուցած են :

Ահա այսօր ալ դժբաղդաբար նոյնը կը
տեսնենք մնացած Հայոց մասին յետագէմ
տխուր և խարխուլ միճակը և ով չգիտէր թէ
կղերին և միայն անապագայ կղերին տգիտու-
թեան և յամառ կամակորութեան երեսէն.
որովհետև ազգային մտաւորական անդաստա-
նը իբրև անմշակ և խոպանացեալ երկիր, որ
մի միայն փուշ եւ տատասկ բուսցնել գիտէ,
կրօնազուրկ չքօտի կղերին կոյր նախանձու ա-
տելութեան եւ հակառակասիրութեան ոգւոյն
եւ կրից գործիք ու խաղալիկ ըլլալով նորին
բռնաւոր իշխանութեան ներքեւ կը ճնշուի և
անկարող է տակաւին անկէ ազատիլ և դեռ նոյն
ոգին է՝ որ ազգին երկու մասերուն վերայ կը
գահակալէ Ս. Աւետարանի ոգւոյն դէմ. ու
րով եւ գայթակղութիւնը սկսած է աճիլ եւ
շատերուն սրտին վերայ ծանրանալ :

Այսան զի երբ անդէտ մէկը կղերին՝ Աւետարանին հակառակ բռնած ընթացքը եւ նորին վարքն ու բարքը նկատէ, պակասութիւնը կրօնքին գտնելով պիտի գայթակղի և անտարակոյս անտարբերութեան ազգակործան խորխորաոր պիտի գլորի. որովհետեւ Ա. գրոց իմաստին հմտութիւն և կրօնագիտութեան վերահասութիւն եւ քրիստոնէական կատարելութեան այն է մարդկութեան պարտուց եւ իրաւանց սկզբանցը վերայ կատարեալ գաղափար չունենալով եւ փոխանակ կղերին՝ կրօնքին հետ ունեցած անհամաձայնութիւնը տեսնելու եւ պատճառը միայն դուրս ձգել խորհելու քան կրօնքը. հարկաւ կրօնքին վերայ պիտի շփոթի. այլ օրհնեալ է Տէրը՝ որով այսօր շատերուն ծանօթ եղած է թէ գայթակղութեան քարը կամ առիթը կղերն է և նորին ամուր բռնած ու պաշտած տիրապետական դրութիւնն (աշխարհական իշխանութիւն) ու մոլար և սուտ վարդապետութիւնն է յորոց զգուշանալ և արթուն կենալ կը պատուիրէ սուրբ Աւետարանը և գայթակղութեան պատճառ եղողներուն ալ վայ կը կարգայ. մատթ. Ժ.:

Արդի այ կղերը ինքնագլուխ ուխտազանց և պարտազանց գտնուելով իր պաշտօնին մէջ, անանկ գործով մը կ'զբաղի. որ եր-

բէք իրենն չվերաբերիր և որով թէ իրենն և թէ
եկեղեցւոյն աւելի նախատինք բերած է
քան պատիւ . և ասիկայ ալ կղերին պաշ-
տօնին վերայ հսկող աջոյն և հոգեւոր ու մի-
անգամայն օրինաւոր տեսչութեան կամ տրն-
տեսութեան մը պահատութենէն յառաջ եկած
է և կուգայ և որուն դէմ բան խօսողը մեծ
դատապարտութիւն և հաշածանք կրած է և
կըկրէ . բայց ինչ և իցէ մենք թողունք հիմա
այս կէտը և անցնինք մեր բուն խնդրոյն :

Արդարև Հայոց եկեղեցւոյն մէջ մինչև
ցայսօր բարեկարգութիւն կանչողները անգա-
տապարտ չմնացին . ինչպէս վերը ըսինք միայն
տգիտութեան ու շարութեան երեսէն . այլ
այսօր Ասխախնամութիւնը անանկ դարու
մը հասուցած է մեզի . որուն լուսաւոր և
դար ազատութեան կանուանեն շնորհիւ մեր
(Սամանեան արգարասէր և ազատասէր կոյ-
սեր :

Ասիկէ առաջ նոր աշխարհքէն սցցելու
կամ քարոզիչներ (միսիօնար) դալով ամենէն
առաջ մեր ազգային եկեղեցին գտան անկեղծ
քրիստոնեայ թէ և նախապաշարման խաւա-
րին ներքև որուն մէջ սկսան իրենց նպատա-
կին յարմար դործել ամենայն ճգամք և այն
՛ի շահ ինքեանց և ՛ի վնաս ազգին :

Ասխապէս մեր Հայոց երևելիներէն (կը-

դեր և աշխարհական) մեծ ընդունելութիւն
գտնելով իբրև ազգին լուսաւորութեանն ու
յառաջադիմութեանը ձեռնառու և օգնական
սկսան երթևեկութիւն ընել 'ի սկզբան բարե-
կամական սիրոյ յարաբերութեամբ, բայց
անոնց մէջ Մինէճի Մնդրանիկ աղայն իր ըն-
կերներով և ուրիշներ այն կարծուած այցե-
լուներուն բռնած ընթացքէն նպատակնին
հասկնալով իսկոյն պաղեցան և հեռացան
անոնցմէ :

Սակայն արդէն ազգին մէջ դոյաջած և
զօրացած պապականութեան շատագով և
պաշտպան կուսակցութիւնը՝ ազգին ինքնու-
րոյնութեանն ու լուսաւորութեանը թշնամի
ըլլալուն համար ասանկ պարագայի մը մէջ
պէտք եղած միջոցը ձեռք առած սկսաւ մե-
քենայել, ուստի թէ յիշեալ կուսակցութեան
ունեցած այս ատելութիւնը և թէ միսիօնա-
րաց բռնած ընթացքն ու վարմունքը մեծ
գրգիռ մը հանեցին բոլոր հասարակութեան
փափաքած բարեկարգութեան դէմ և անոր
արգելք և խափանարար ըլլալէ զատ պատ-
ճառ եղան նաև հալածանքին :

Յիրաւի հալածանքին կայծը Պատրիարքա-
րանէն դուրս ցածկեց, սակայն պատճառը
Սատթէոս Պատրիարքը չէր, ինչպէս մեր մե-
ջէն ոմանք այնպէս կարծել ուզեցին այլ ինչ-

պէս վերը ըսինք երկու յիշեալ կուսակցու-
թեանց իրար ընդհարումն էր: Պատրիարքը ներ-
քին համոզմամբ փախաքող էր բարեկարգու-
թեան, բայց անկարող եղաւ ճշմարտութեան
և արդարութեան ասպարէզին մէջ երևնալ,
նախամեծար համարեց մարդկօրէն մտածու-
թեամբ իր Պատրիարքական իշխանութիւնը
քան բարեկարգութիւնը. աւելի իր մասնա-
ւոր շահը ընդհանուրին շահէն վեր բռնել խոր-
հելով. այս մասին թէ որ հարկը պահանջէ,
պատրաստ եմ բացարձակ կերպով գրել:

Քանզի Պատրիարքը անանկ հաւատոյ հան-
գանակ մը ներկայացուց ժողովրդեան՝ որ իր
խղճին ալ դէմ ըլլալը իր սիրտն անգամ կը վկա-
յէր, և Նիկիոյ հանգանակէն դուրս հանգա-
նակ ներկայացնող Նպիտոպոսին նզովքի տակ
իյնալ և կարգէն լուծուիլ հարկադրող երկու
ժողովներուն վճիռը իր խիղճը կը տանջէր.
(տե՛ս Տիեզերական Ժողովոց պատմութեան
մէջ). այլ ու իցէ ունայն մտածութեամբ ճիզ-
վիթութենէ յաղթահարուած զիջաւ մտորու-
թեանց ինչպէս որ Պատրիարքական (պապա-
կան) իշխանութիւնը կը պահանջէ. և ո՞վ
չէր գիտեր և յայտնի իսկ էր թէ պապական
կուսակցութիւնն էր զայն յօրինողը առաջ-
նորգութեամբ մեծաւորին ճիզվիթաց. զոր ըն-
դունելու համար անհաւատի մը անգամ, թող

Թէ որ շամիտ և արթուն ժողովրդեան մը անհնարին և անկարելի իմն էր առանց ճշմարտութիւնը ուրանալու և խիղճը արատաւորելու :

Արդարև այդ բանը մեր ամենուն զարմանաբը խիստ շարժեց երբ Հայաստանեայց եկեղեցիին մինչև ցայն վայր չլսած և չտեսած հաւատոյ հանգանակ մը երևան ելաւ, վերջապէս պատրիարքական կամ կղերական ճիղվիթութիւնը միայն կրնար զանի ընդունել. ինչու համար, վասնզի արդի հայոց կղերը մի միայն ներկայ իր առօրեայ մարմնաւոր շահը մտածել գիտէ. բայց ժողովուրդը անանկ չէ, նա միշտ հաւատով և յուսով ներկայն ու ապագայն միանգամայն մշտնջենաւորն ու հոգևորը մէկտեղ կը խորհրդածէ, նա առժամանակեայ և յաւիտենական կենաց պիտոյքը այժմէն հոգածել գիտէ. և միանգամայն ըստ հաւատոց պարտական կը ճանչնայ ինքզինք և կարի իսկ իրաւամբ. վասն զի այն որ կենդանի հոգի կը կրէ՝ Քրիստոսի հաւատքով և ընտանիք ու զաւակներ ունի՝ ապագայ մտածել ունի, իսկ այն որ ատոնք չունի, ապագայ մտածել չունի, և անոր որ խորհրդածութիւնը հոգևոր և յաւիտենական չէ, կենդանի չէ՝ ըստ գրոց :

Արդ կը հարցնեմ, ո՞ւր կրնար երթալ կամ որու գիմել այնքան բողոքոյներուն բազմու-

Թիւնը՝ երբ բուռն զօրութեամբ Աղօթատեղի-
ներէն դուրս ձգուեցան . Աթուղիկոսական
Տեսչութիւնն անգամ անտարբեր և սոսկ հան-
գիսատես գտնուեցաւ . ով պիտի տեսնէր դա-
տը և իրաւունք ընէր զրկելոց . նա ալ գու-
ցէ Պօլսոյ քաղաքական Պատրիարքութեան
կամ Իշխանութեան անգութ և անխիղճ շարժ-
մանցը դիմադրել կամ ազդեցութիւն բանե-
ցընել անկարող էր ինչպէս ցայսօր, ուստի և հե-
տեւապէս բնականաբար հարկը կը պահանջէր
միսիօնարաց գիրկը դիմել և գոնէ առժամա-
նակեայ կերպով ցցուցած — գրութեանը — հե-
տեւիլ . որն որ երիցականութեան և ժողովա-
կանութեան խառնուրդ մ'է :

Շոս երիցական եկեղեցւոյն դաւանու-
թեանը վերայ չենք ուզեր խօսիլ . սակայն նա-
խապաշարմանց մասին գալով Ամերիկեան մի-
սիօնարք շայերունը կը գերազանցեն . և որոնք
մեր ազգային եկեղեցւոյն կարգաց և կանոնաց
և բարի սովորութեանց վերայ ոչ գաղափար
ունին և ոչ իսկ ճանաչում :

Աւետարանին անունովը կազմուած շայ
Աւետարանական վերանորոգ եկեղեցիին մեծ
մասը հետզհետէ զգաց և իմացաւ փորձառու-
թեամբ եղելութիւնները և վիճակը և ազգա-
յին եկեղեցիէն եկողներուն միսիօնարաց առ-
ջեւ հեթանոսական դարձ համարուիլը տես-

նելով զաւ ՚ի սիրտ խոցեցաւ, ուստի և տխուր
ազդեցութիւն ընելով շատերուն՝ թէ գրա-
ծախ, թէ քարոզիչ և թէ վարժապետ՝ որոնք
ստիպուած էին ժամանակ մը իբրև գործակից
միսիօնարներուն ծառայել, ձգեցին ծառա-
յութիւննին և հեռանալով անոնցմէ սկսան
արհեստից պարապիլ գէթ իրենց օրական
պարէնը հայթայթելու համար:

Իսկ Բերայու Հայոց Աւետարանական ե-
կեղեցին իրաց այս տխուր և զաւալի վիճա-
կը տեսնելով իր առանձին տեսութեանը մէջ
ունեցած սկզբունքն ու խորհուրդը լաւագոյն
և կարևոր ընտրեց. վասն զի ՚ի սկզբանէ ու-
նեցած դիտաւորութիւնն ու առաջադրու-
թիւնը ուղղախոհ և անարատ ըլլալով կ'համա-
պատասխանէր իրօք այն արժանի և վայելուչ
անուան. (այն է Հայաստանեայց Աւետարա-
նական եկեղեցի կոչուելուն). զոր կազմութիւն
առած օրէն որոշած էր. վասն որոյ իր այս
հաստատ որոշմանը և պարտականութեանը
համեմատ ժողով մը գումարեց. ուր եկեղե-
ցւոյն վիճակը ու անոր ունեցած պարտականու-
թիւնը մի առ մի ճառելէն վերջը յանձնաժո-
ղով մը ընտրելով արտօնութիւն տուաւ անոր
յատակագիծ մը պատրաստել և եկեղեցիին
ներկայացնել. թէպէտ աս յանձնաժողովին
անդամներէն ոմանք այս տեսութեան մէջ ան-

տարբեր գտնուեցան, բայց վերջապէս յա-
տակագիծը պատրաստուեցաւ, որուն օրինակը
ահա արժան և կարևոր կը համարիմ զնել հոս
ողջամիտ եղբարց ուշադրութեանը համար:

Ընդհանուր յատակագիծ
Նկեղեցական կազմակերպութեան
ըստ որոշման և առաջադրութեան
Իերայու եկեղեցւոյն Հայոց
Մետաքանականաց:

Ա

Բացարձակ և պարտաւորիչ հեղինակու-
թիւն հաւատացելոց խղճին վերայ մի միայն
Մտուածային պատգամն է, և ուստի իբրև
քրիստոնէական մարմին մը՝ մեր հաւատոյ և
վարուց մի միայն կանոնը նոյն իսկ Մտուածոյ
յայտնեալ բանը՝ հին և նոր Ատակարանն է:

Բ

Մեր եկեղեցւոյ ինչպէս որ վարդապետա-
կան կամ Մտուածաբանական դրութիւնը
անայլայլապէս Մետաքանական է, նոյնպէս
և կազմակերպական դրութիւնը Մետաքանա-
կան է և հիմնեալ Հայաստանեայց Առաջ

ւորչական եկեղեցւոյ կազմակերպական գրութեանը վերայ իբրև նորին բարեկարգեալ մասը • կանոն բռնելով բարեկարգութեան սկզբունքը այն է բարեկարգել նոյն եկեղեցին իւր գրութեանը մէջ Աւետարանաւ • և ուստի կը կոչուիմք — Հայաստանեայց բարեկարգեալ եկեղեցի — :

Գ

Եկեղեցական պաշտօնէութիւնը Առաքելական է և առ մեզ կհասնի օրինաւոր յաջորդութեամբ , և ուստի Հայաստանեայց բարեկարգեալ եկեղեցւոյ մէջ հոգևոր պաշտօնէութեան նոյն կարգն ու սկզբունքը կը պահուի , ինչ որ ազգային եկեղեցւոյ մէջն է 'ի նախնեաց անտի , միայն թէ հոգևոր հովիւներու համար գործածուած — քահանայ — բառին տեղ՝ յաւետ — երէց — բառը ընտրած ենք • որ ազգային եկեղեցւոյ մէջ երկուքն ալ կը գործածուին նոյն կարգ պաշտօնէից :

Դ

Հայաստանեայց բարեկարգեալ եկեղեցին՝ ըստ վաղեմի սովորութեան քրիստոնէական եկեղեցւոյ՝ կը պահէ բոլոր տէրունական տօները , ինչպէս է Տեառն մերոյ Օննդեան և Մկրտութեան , Ս. Հալորդութեան , Օտա

կի, Համբարձման և Հոգեգալստեան յիշատակութիւնները. ոչ վասն հրամանի, այլ վասն սիրոյ Վրկչին :

Ե

Ըստուածային պաշտամունքը կը բաղկանայ չորս որոշ մասերէ, արթութիւն, գոհաբանութիւն : Հոգևոր երգ, սաղմոսերգութիւնք : Սուրբ գրոց ընթերցմունք : և քարոզութիւն քանին կամ յորդորակ : Սակայն ասոր ոճն ու կարգադրութիւններն՝ նախնեաց կարգադրած գաղափարին վերայ հիմնեալ է, սրբագրելով և կարգադրելով անոնցմէ աւանդուած — Շարականն — ու — յամագիրքը — և այլն. հեղինակութիւն ունեցող օրինաւոր պաշտօնէութեան ձեռօք :

Զ

Հրապարակական պաշտամունքը ըստ գովելի սովորութեան նախնեաց մերոց կը կատարուի ամէն առաւօտ և երեկոյ :

Է

Հայաստանեայց բարեկարգեալ եկեղեցւոյ մէջ հիմնական սկզբունքն է — միութիւն — և ուստի տեղական մասնաւոր եկեղեցիք միայն այնքան անշատ և անկախ են իրարմէ, որքան

որ տեղեաց հեռաւորութիւնը բնականաբար
կարգադրած է :

Ը

Նկեղեցական հոգևոր տնտեսութեան կամ
կառավարութեան և կարգադրութեանց հըս-
կողութիւնն ու հոգատարութիւնը 'ի պաշտօ-
նէ եկեղեցականաց յատուկ գործն ու պաշ-
տօնն է , սակայն աշխարհականք ալ իրա-
ւունք ունին նոյն գործառնութեանց մէջ
ըստ Առաքելական դրութեան ձայն և գոր-
ծակցութիւն ունենալու օրինօք և կարգա-
դրութեամբ :

Այս տեսութիւնը՝ որ մեր ներքին համո-
զումն է խղճիւ իբրեւ սկզբունք արդէն շատ
տարիներէ հետէ ընդունած և որդեգրած եմք .
թէև արդեամբ գործադրելու մինչև ցարդ
լիովին չեմք յաջողած . ըստ որում հարկաւոր
եղած օրինաւոր տարերքներն ու միջոցները
չեմք կրցած ունենալ . այսու ամենայնիւ հա-
ւաստի յուսով յանձնած եմք զանի Վրիս-
տոնէական աշխարհին լուրջ ուշադրութեանը
և վստահութեամբ կ'օտարօտենք անոր խրատուն
և ձեռնտուութեանը :

Բարեկարգութեան նկատմամբ Քրիստո-
նեայ աշխարհքին (Մեգղիոյ, Իրլանտիոյ, Ռու-
կովտիոյ, Վերմանիոյ, Հօլանտիոյ, Բրուսիոյ
և այլն)։ Աւետարանաւ միացեալ Առաքելա-
կան (Եպիսկոպոսական) եկեղեցիին՝ բանիւ և
գրով մեզի ընծայած բարեկամական սիրայոր-
դոր խրատը սա եղաւ թէ — Տիրոջ գործին
մէջ յարատե ջանից պէտք ունիմք առանց
որ և է ընկերութենէ նիւթական օգնութիւն
սպասելու, և թէ ինքը պատրաստ է բա-
րոյապէս օգնելու և պաշտպանելու թէ որ
հարկը պահանջէ — ։ վասն զի Հայաստա-
նեայց մեր ազգային եկեղեցին չէ թէ կրօնա-
փոխութեան կամ եկեղեցափոխութեան, այլ
սոսկ բարեկարգութեան կարօտ է, և թէ որ
նիւթական օգնութեան համար որ և է անուն
ընկերութեանց զիմելու ըլլանք, ՚ի հարկէ
պիտի ստիպուինք անոնց հաճոյիցը գերիա-
նալ, որով պատճառ պիտի ըլլանք ձեռնարկ-
ուած բարեկարգութեան անյաջող վիճակի մէջ
գլորուելուն և ձեռնարկողաց ամէն կողմէն
շղթայակապ և կիսամեռ մնալուն, (ինչպէս որ
այ եղած է Վերիկեան միսիօնարաց կողմէն)։

Խիստ հաճոյ թուեցաւ մեզ այս խրատը,
և քաջ համոզուած եմք թէ՛ Վախախնամու-
թեան օգնութիւնը ամենէն նախամեծար ընտ-
րելով և սլակցութեամբ սիրոյ և միութեան

ուխտին մէջ յարատեւելով պիտի յաջողիմք
անտարակոյս քարեկարգութեան վախճանին
հասնել շուտով ՚ի փառս Աստուծոյ և ի վերա-
կենդանութիւն Ազգին :

Թեպէտ Ռեբայու Հայոց Աւետարանա-
կան եկեղեցին դժբաղդարար զանազան առիթ-
ներով և արգելքներով իւր առ ձեռն ունեցած
յատակագիծ ը կիրցաւ ցայսօր ՚ի գործ դնել
սակայն յոյս ունիմք առ Վրիստոս Թէ իր
պահանջած սիրոյ և միութեան պատուէրը ա-
մենուս սրտին և հոգւոյն ներգործութիւն և
ազդեցութիւն բրած առնն , պիտի վերնան ան-
շուշտ բոլոր խոչընդոտները և յայնժամ չէ Թէ
միայն մեր ազգային եկեղեցւոյն մէջ սէրն ու
միութիւնը պիտի թագաւորէ և հաւաստապէս
քարեկարգութիւնը համատարած պիտի ծա-
ւալի , այլև ընդհանուր Արեւելեան եկեղե-
ցեաց մէջ ալ :

Թեոր մէկը հարցնել ուզէ և որ արժան
իսկ է Թէ — Ամերիկեան միսիօնարաց ցցու-
ցած դրութիւնը ի՞նչ ունի — Կը պատաս-
խանեմ — քու ազգային եկեղեցիդ ի՞նչ
ուներ՝ որ անկէ բռնի դուրս ձգուեցար իբրև
մեռած մարմին մը — Գիտեմ ըսելիքը Թէ —
մայրենի հարազատ եկեղեցին չէր մեզի դուրս
ձգողն ու հալածողը , այլ նորա մէջ մուտ գը-
տած բռնակալ իշխանութեան հարստահարիչ

զի ինքը մեր մէջ բնակի և մեք իր մէջ . ս. Ուխտիս շինութեանն ու բարեկարգութեանը իր փառքին համար՝ ամէն :

Մնայ առ այս միշտ աղօթարար ՚ի սրտէ

Ե. Տ. Վրէննէ՞

Գրէգորեան

1869 ( ) Դոս . 28

՚ի կ. Պօլիս . Ներայ :

Handwritten text at the top of the page, appearing to be a title or header, possibly in a non-Latin script.

Handwritten text line below the title.

Handwritten text on the left side of the page.

Handwritten text on the left side of the page.

1808 (Year) 28

Handwritten text on the right side of the page.

Main body of handwritten text, consisting of several lines of script, likely a letter or document. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through from the reverse side of the page.

2r

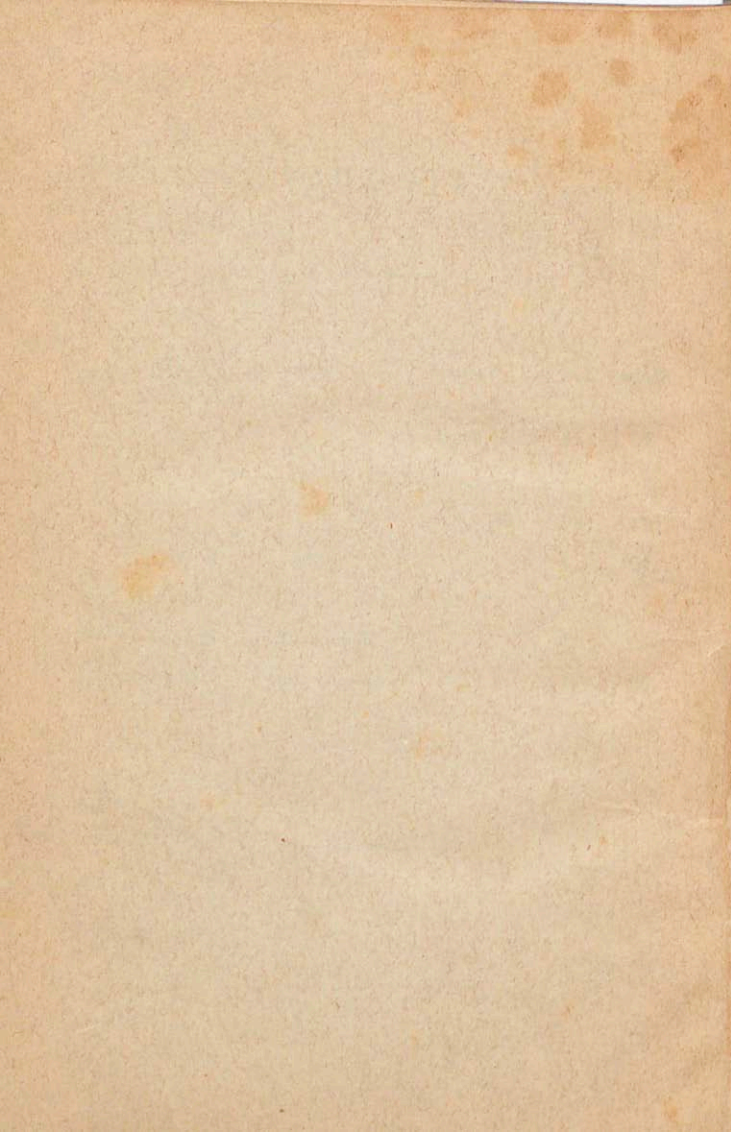

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Ք

Երև	Տող	Պակաս	Սխալ	Ուղիղ
20	10	փիլիսոփայից		
21	6	որ		
21	25	ինչ		
22	1		վեր	ի վեր
25	4	.		...
23	15		Կենդանութեան	Կենդանութեան
29	24		Աստուածոյն	Աստուծոյն

2739 - 2744

«« Ազգային գրադարան

NL0029274

«« Ազգային գրադարան

NL0029273

«« Ազգային գրադարան

NL0029272

«« Ազգային գրադարան

NL0029271

«« Ազգային գրադարան

NL0029275

«« Ազգային գրադարան

NL0029270

